הרב מנחם בורשטין

תשובות הרב יעקב אריאל שליט"א למכון פוע"ה בענייני טהרת המשפחה[1]

1. לשאול או להחליט לבד?

לכבוד ראש מכון פוע"ה, הרב מנחם בורשטין שליט"א,

שלום רב.

החלטתי לפנות אל הרב, כיוון שהמכון עוסק בהדרכת חתנים וכלות.

כאשר למדתי הלכות נידה לחתונה, הסבירה לי מדריכת הכלות מהו מראה טבעי ומהו מראה שוודאי אסור, ועם הידע הבסיסי הזה נשארתי כבר כמה שנים. במשך השנים קצת הבנו מה בכלל לא שאלה, ומה הרבנים עונים באופן ברור ופסקני להיתר או לאיסור.

כדי להרגיש טוב, נוח לי בעצם לעשות מה שעשיתי בתור כלה. הבאתי את כל העדים לרב, והוא אמר מה מותר ומה אסור, אבל קשה לי לעמוד בזה, במיוחד כשהרבנים המקלים יותר לא תמיד זמינים.

האם אוכל לקבל כללים, אולי טבלת צבעים להשוואה או כללים מסוג אחר, כדי שאוכל גם ללמוד קצת ולהחליט לבד? או אולי ההדרכה היא תמיד לשאול? בעצם זה אמור לא רק לגבי שאלות בעדים, אלא השאלה הרבה יותר עמוקה ורחבה.

תמיד עומדת בפניי השאלה האם לשאול את הרב או שאני יכולה להחליט לבד. השאלה מתעצמת כשמדובר בדברים יותר אינטימיים, שקשה לערב בהם אנשים זרים, ואם ההדרכה היא לשאול, מה נעשה במקרים של שאלות כגון בעניין אמצעי מניעה? לא נוח לי שרב היישוב שלנו ייכנס לתוך חיי הפרטיים וידע אם אני מספיק צדיקה או מה יכולת ההתמודדות שלי בגידול הילדים.

שאלה נוספת היא בדברים שצורכים מאמץ וידע, כגון קביעת וסתות. כיוון שברוך ה' אינני זקוקה לקביעת וסתות באופן תדיר (בעקבות הריונות והנקה), לפעמים החישוב הוא מורכב ומסובך, ואולי כדאי לשאול את הרב וזהו. כמו כן, פעמים אני יודעת

1. מתוך שו"ת פוע"ה טהרה שנמצא בשלבי הבאה לדפוס. בספר הנ"ל תובאנה בע"ה תשובות כל הפוסקים שנשלחו למכון פוע"ה לשאלות הנידונות ולשאלות נוספות. קיבצנו מתוך הספר את תשובותיו של הגר"י אריאל שניתנו בכתב. מלבד תשובות אלו, מופיעות בספר תשובות מספר שענה הרב בע"פ, ולא הוכנסו כאן. תשובותיו של הרב למכון פוע"ה בנושאים נוספים פורסמו בשו"ת פוע"ה מניעת היריון ובשו"ת פוע"ה פוריות, יוחסין וגנטיקה, וכן יפורסמו בע"ה בשו"ת פוע"ה היריון ולידה שנמצא בשלבי עריכה ראשוניים. הערות השוליים הן של העורך (א.כ.).

מלימודיי בעבר שב'משנה ברורה' או ב'קיצור שולחן ערוך' יש תשובה לדבריי, אבל למה לי להתאמץ אם הרב יכול לענות לי ללא כל מאמץ?
יש לי גם שאלה עקרונית לגבי שאלות לרב, לדוגמה במקרה של זירוז לידה. האם לזרז או לא? זו נראית לי בהחלט שאלה רפואית, ולמה אנשים שואלים את הרב? מה גם ששמעתי על זוג שהתעכב בתשובתו מפני שלא השיג את הרב, והילד נולד עם פגיעה מוחית.
אני מרגישה שהפלגתי מעט בשאלותיי, אך הדבר נובע מזה ששמתי לב שבעצם אין לי קו ברור בנושא.
נזכרתי בדבר נוסף שבו אני מתלבטת מאוד, והיא בעיית הכתמים שאני רואה על צבעונים. מעיקר הדין אני מבינה שאני טהורה, אך מה הגבול? כיוון שאין ברצוני להיאסר, איני בודקת (כיוון שלא הרגשתי הרגשה מטמאה), אך מצד שני אם אראה חצי מחזור על צבעונים, האם לא איאסר? על כן הייתי רוצה כלל ברור מהו הגבול שאני יכולה להחליט לבד שעדיין לא נאסרתי, ומתי אני צריכה לשאול 'שאלת חכם' בנושא.
אני יודעת שהרב עסוק, אך חושבת אני שאם הרב ייתן לי כללים ברורים בנושא, זה יחסוך לו זמן רב בשאלות שאני מטרידה בהן אותו.
אני מאוד מודה על הזמן היקר שהרב יקדיש לכך, ומקווה שלא הפרעתי.
בתודה
(-)

תשובת הגאון הרב יעקב אריאל
בס"ד כ"ד בסיוון תשס"ב
לכבוד הרב מנחם בורשטין שליט"א, ראש מכון פוע"ה, שלום וברכה!
א. כל אישה יכולה לרכוש ביטחון עצמי, ואחרי מספר של שאלות לדעת אילו צבעים אסורים בוודאי, אילו מותרים בוודאי ואילו מסופקים.
ב. כמו כן, על כל אישה לעשות בעצמה את החישוב של הווסתות. בתחילה היא זקוקה אולי להדרכה, אולם אחרי שרכשה מיומנות, האחריות מוטלת עליה. ואולם אל לה להטריח את עצמה ואת הרב בשאלות פשוטות שהיא יכולה לענות בעצמה.
ג. זירוז לידה היא שאלה רפואית שיש בה פיקוח נפש. אין כאן שום מקום להתערבותו של רב. הנשאל הרי זה מגונה, והשואל הוא שופך דמים. במקום שאין בעיה רפואית, ואישה רוצה לזרז לידה בגלל שיקולים צדדיים, יש מקום לשאול רב, אך תשובתו תהיה פסקנית: 'בהדי כבשי דרחמנא למה לך'. מפתח החיים נמצא בידי הקדוש ברוך הוא, ויש להשאיר לו את ההחלטה.
ד. אישה הלובשת צבעונים לא צריכה לחוש לכתמים, אולם אם הכתמים מרובים וגדולים מהרגיל, עליה להפעיל את שיקול הדעת הסביר שלה שייתכן שיש כאן תחילת וסת, ולבדוק את עצמה.
בברכת התורה והארץ,
יעקב אריאל

2. להחמיר או להקל בהלכות נידה?

לכבוד הרב מנחם בורשטין, שלומות ואור.

אני לא יודעת אם כבוד הרב הוא הכתובת, אך פעם בעלי שמע אותך בשיעור אומר ש'את הרב אפשר לשאול הכול'.

הנני מדריכת כלות, וברוך ה' צברתי ניסיון בנושא, אך פעמים רבות אני עומדת בפני השאלה כיצד להדריך את הכלות בנושאים ההלכתיים מבחינת תפיסת העולם שלהן. כוונתי היא האם להגיד להן שבנושאים הקשורים בכרת ובבניין הבית הטהור, רצוי מאוד להחמיר, במיוחד אם מדובר בבני תורה, אך מצד שני אני שומעת מקרים רבים שבהם חומרה גרמה לקשיים גדולים לבני הזוג, ואף שמעתי על אנשים יקרים וטובים שנכשלו אחרי שהחמירו להם.

אני בעצם לא מבינה למה ההלכה לא אחידה, ולמה אי אפשר לתת קו חד וברור המקובל על כל הפוסקים. כיוון שההלכה היא דברי אלוקים חיים, איך יכול להיות שהדברים לא חד משמעיים? ואם אני כבר שואלת, רציתי לדעת בגדרים של 'עשה לך רב', האם אדם יכול לבחור לעצמו רב מקל, או בכל נושא בהלכה לפנות לרב שהוא מזדהה איתו נפשית בנושא מסוים?

אם יש לו רב קבוע, האם מותר לו לפנות לרב אחר שקרוב לביתו, או מה אעשה כשהרב הקבוע איננו והתשובה דחופה ליי?

אחת הכלות פנתה אליי ואמרה שהרב ענה לה שהעד בסדר, אבל המחמיר תבוא עליו ברכה. לא ידעתי מה לענות לה, גם איך לנהוג למעשה, כי תמיד אדם בתוך תוכו רוצה להיות צדיק, אך לפעמים המציאות קשה יותר. וגם לא ידעתי להסביר לה איך זה שרב משאיר התמודדות כזו ביד הזוג.

ולסיום עוד שלוש שאלות קצרות:

א. אחת הכלות פנתה לרב שהיא שואלת בדרך כלל, והוא אמר לה: 'אינני יכול להתיר, את יכולה לשאול רב אחר'. כיצד הייתי צריכה להדריך אותה, האם להבין את הרמז שכיוון שזה הרב הקבוע שלה אז להחמיר, או להגיד לה שהרב בעצם פתח לה פתח להקל, והיא צריכה לנצל זאת, כי אולי הוא חשב מתוך היכרות איתם שצריך להקל להם?

ב. אחת הכלות שהדרכתי היא טיפוס עצבני מאוד או יותר נכון כפייתי, והיא שואלת בלי סוף. אני כמעט ולא שומעת את הסיפור הארוך שלה, כי אני מבינה שמדובר בעצבנות, אבל ייתכן שפעם היא תשאל באמת שאלה רצינית. איך אני צריכה להתייחס לאחת כזו?

ג. כיצד להתנהג עם כלה לא דתית כל כך, דהיינו הבעל לא מעוניין כל כך לשמור על הלכות נידה, אבל היא כן?

כיוון שהעניין חשוב לה מאוד, במה נוכל להקל לאישה כזו? כיצד ניתן למנוע מצב שהבעל לא יישבר, במיוחד אחרי שהתחתנו?

אני רואה שהארכתי מאוד, אבל אעריך מאוד אם כבודו יענה לי על שאלותיי, כי הדבר יעזור לי מאוד להתמודד ולתת קו ברור יותר לכלות שאני מדריכה.

בתודה ובברכה

תשובת הגאון הרב יעקב אריאל

בס"ד כ"ד בסיוון תשס"ב

לכבוד הרב מנחם בורשטין שליט"א, ראש מכון פוע"ה,

שלום וברכה!

לא בשמיים היא. ההלכה נמסרה לשיקול דעתם של חכמים, וכך ברא ה' את עולמו שאין הדעות שוות, וטבעי הדבר שייווצרו חילוקי דעות בין החכמים. זהו כוחה וזוהי עוצמתה של תורתנו הקדושה. לכן אמרו עשה לך רב, שאדם יקבל על עצמו פוסק אחד מחד ויפעל על פיו. בימינו ניתן הדבר להיאמר גם על ספר אחד.

המרא דאתרא הוא הרב הקבוע בדרך כלל, אך כשהוא איננו, יש לפנות לרב אחר.

בימינו המושג 'מרא דאתרא' אינו כה חד משמעי כבעבר. יש טלפון ואמצעי תקשורת אחרים, ולכן גם היוצא ממקום למקום, לפעמים נשאר בקשר עם רבו הקודם, ואדם לא רואה את עצמו מחויב לרב המרא דאתרא דווקא. מה גם שהמרא דאתרא לא נבחר רק לפסיקת הלכות, אלא גם להנהגה ציבורית, לייצוג וכדומה.

הרב לא צריך להשאיר את שיקול הדעת לזוג, אלא לפסוק את ההלכה חד משמעית.

אם הרב אמר לפנות לרב אחר, כנראה שיש דברים בגו, או שכוונתו שאחר יקל או להפך.

טיפוס כפייתי זקוק לטיפול נפשי.

יש פוסקים המתירים לזוג שאחד מהם חזר בתשובה להסתפק בשלב ראשון בקיום ההלכה מדאורייתא, מתוך מגמה להגיע לקיום ההלכות על כל פרטותיהן ודקדוקיהן, כולל מדברי סופרים.

בברכת התורה והארץ,

יעקב אריאל

3. טהרת המשפחה למסורתי

י' באדר א' תשס"ג

לכבוד הגאון הרב שליט"א,

רוב ברכה ושלום,

הנני מצרף את שאלתו של תלמידי היקר, ואודה לכבוד הרב אם יוכל לענות לנו מה להשיבו.

כיוון שהשאלה חוזרת ועולה אצלנו, חשובים לרבנים הגדרים ההלכתיים והמעשיים מתי לבקש מהאישה להתעקש עד כדי גירושין, והאם יש אפשרות להתיר לה זמנית (ללא ידיעת הבעל) לטבול גם מדאורייתא.

השאלה: הנידון הוא זוג צעיר, לא דתי ואף לא מסורתי (מחללי שבת בפרהסיא וכו'), שלהם בת קטנה, והאישה חפצה לשמור טהרת המשפחה, אך בעלה אינו מסכים, אלא בתנאי שגם בימי טומאתה יהיו מחבקים ומנשקים וישנים במיטה אחת, ויימנעו רק מביאה, עד אשר תטבול. ונראה שהאישה אינה עומדת בתקיפות על שאר איסורי הקרבה (למרות שהיא חפצה לשמור עליהם), ולא תפר את שלום הבית בעבור זאת. איך צריך לנהוג במצב זה?

תשובת הגאון הרב יעקב אריאל

בס"ד ט"ו באדר ראשון תשס"ג

לכבוד הרב מנחם בורשטין שליט"א, ראש מכון פוע"ה,

שלום וברכה וכל טוב.

במענה לשאלתו הנכבדה:

חיבוק ונישוק בימי טומאתה לדעת הרמב"ם (הלכות איסורי ביאה פרק כא הלכה א, ובספר המצוות לא תעשה שנג) הוא איסור מהתורה, ולדעת הרמב"ן (השגות לספר המצוות שם) רק מדרבנן.

ואם כן, לכאורה עדיף שיאכלו בשר תמותות שחוטות ויעברו איסור דרבנן, מאשר שיעברו על איסור נבלות, שהוא מהתורה. ופרט אם נאמר לה לטבול פעמיים, פעם בימי ליבונה ופעם בימי טהרתה, כפי שהיה נהוג בימי חז"ל (שבת יג ע"ב[2]) גם לדעת הרמב"ם, לא יהיה כאן איסור תורה.

מיהו חיבוק ונישוק, בפרט כששוכבים במיטה אחת, הוא אש בנעורת. ומי לידינו יתקע שלא ייכשלו באיסור תורה ממש, שהוא כרת (אלא אם כן היא תטבול בימי ליבונה שלא תעבור על כרת, אלא שאדרבה יש חשש שאם תטבול, תורה היתר לעצמה, ותבוא לידי ביאה ממש).

ונוהג אני להסביר לזוגות שההרחקות שקבעו חז"ל הן קולות ולא חומרות. כי קשה יותר לשמור על איסור כיוצא בזה כאשר הכול מותר, מאשר כאשר נוהגים הרחקות כדין.

מיהו מכיוון שהבעל לא מוכן בשום פנים ואופן להימנע מאיסור, ואדרבה, יש חשש שאם נתיר קירוב, יבואו לידי ביאה, מן הראוי שתטבול פעמיים, ותברך רק בפעם השנייה, ותשתדל להימנע מביאה עד הטבילה השנייה.

בברכת התורה והארץ,

יעקב אריאל

4. המקווה והרב המקומי[3]

לכבוד הרב מנחם בורשטין,

השלום והברכה.

הנני פונה אל כבודו בבעיה אקוטית שאנו נתקלים בה ביישובנו.

הבעיה כאן היא בעיית מקווה הטהרה אשר יש לנו ספקות רבות לגבי האוצר וצורת המילוי. מובן שאין מדובר באוצר כפול כמקובל ברוב המקומות, ועל אף ההסברים שנתן לנו הרב המקומי, בבדיקה חשאית בשטח ראינו שהעניין לא מדויק כל כך, כפי שהוא אמר. הרב גם ציין שהמרכז הארצי לטהרת המשפחה בדק ונמצא בקשר עם המקווה.

2. עיין תוספות שם (ד"ה בימי) בשם רבנו תם.
3. עקב רגישותה ומורכבותה של השאלה הושמטו ממנה פרטים מסוימים, אך אין בהשמטתם כדי לפגוע בהבנת השאלה.

דיברנו עם ראשי המרכז הארצי, ומתברר שכבר כמה שנים טובות אין הם מורשים להגיע לבדוק את המקווה.
כרגע כמה עשרות משפחות נוסעות ליישוב אחר על מנת לטבול, אך אין פתרון לא לכלל ולא לפרט.
אנו מתלבטים מה מידת חובתנו לפרסם את העניין כדי להזהיר יותר ויותר נשים, אך באופן מעשי איננו מעוניינים להסתכסך עם הרב, שכבר טוען שמאז שהגענו, המצב הדתי נהיה פחות טוב.
אשמח אם תייעץ לנו מה לעשות.
בתודה ובברכה,
(-)
כ' במנחם אב תשס"ב
לכבוד הגאון הרב שליט"א,
רוב ברכה ושלום.
פנה אליי אחד מידידיי על מנת להתייעץ כיצד לנהוג בשאלה העומדת לפניו, והמובאת במכתב לעיל. ניסינו לפנות לרבנות הראשית לישראל ולרבנים מכובדים נוספים, אך כולם ענו שאין להם כל השפעה על הרב המקומי. לכאורה, פשוט הדבר לפרסם את נושא המקווה, אך צריך לקחת בחשבון שסכסוך קשה עם הרב עלול למוטט את הערכת האנשים אליו, ובטווח הארוך יותר יביא לידי דילמה קשה של האנשים העלולה לפעמים לפגום להם בקיום המצוות.
על כן הנני פונה אל כבודו אם יוכל לסייע לי במתן תשובה הלכתית ו"דעת תורה" בנושא.
בברכה רבה,
הרב מנחם בורשטין
ראש המכון

תשובת הגאון הרב יעקב אריאל
כ"ב במנחם אב תשס"ב
לכבוד הרב מנחם בורשטין שליט"א ראש מכון פוע"ה,
שלום וברכה.
אכן השאלה קשה.
מצד אחד יש לשמור על כבוד התורה. הבעיה אינה רק המרא דאתרא, פגיעה בו תפגע קשות במעמד התורה **בכללה,** והנזקים עלולים להיות חמורים **הרבה יותר** מטלטול בשבת וכדו'.
מאידך יש לבדוק כל בעיה לגופה. האם המקווה פסול או שאינו מהודר? אם הוא פסול, אין עצה ואין תבונה נגד ה', אלא שגם אז צריך לעשות בחכמה, בזהירות ובאחריות ובכבוד, ובצנעה. אך אם המקווה כשר, ורק אינו מהודר, אין להרעיש על כך עולמות, אלא הרוצים להדר, יפנו למקווה אחר.

הוא הדין בעירוב, הרוצה להחמיר, אל יטלטל בשבת. אך הסומכים על העירוב, יש להם על מה שיסמכו (עיין בספרי באהלה של תורה [חלק ב סימן נד], שמי שסבור שהעירוב תקין, נחשב למתעסק, ואינו עובר על איסור הוצאה והעברה, גם אם באמת העירוב מקולקל).
ושוב כבוד התורה הוא ערך גדול שגופי תורה רבים תלויים בו, ולכן החושש בחששות שונים, יעשה זאת בצנעה ולא בפרהסיא.
בברכת התורה וכבודה,
הרב יעקב אריאל

5. דם בבדיקה פנימית של רופא
כ' בחשוון תשס"ח
לכבוד הרב הגאון שליט"א,
שלום וברכה.
להלן שאלה אשר הופנתה לבית ההוראה של המכון:
לרבני מכון פוע"ה שלום וברכה,
האם על רופאת נשים הבודקת אישה להסתכל על הכפפה לאחר בדיקה פנימית –
א. כשהאישה אינה בהיריון, בשבעה נקיים או בטהרתה.
ב. כשהאישה בהיריון ואינה לקראת לידה לפי התאריך ואינה באה בתלונה של צירים.
ג. כשהאישה בהיריון ומתלוננת על צירים.
בתודה, ד"ר הילה הוכלר

תשובת הגאון הרב יעקב אריאל
באשר לשאלותיכם: רק כאשר אישה חייבת בבדיקה, כגון סמוך לווסתה או ללידה וכו', חובה על הרופאה לבדוק על הכפפה אם יש בה דם. אך כאשר אישה נמצאת בחזקת טהרה, אין צורך בכך, אם כי הרופאה אינה בת יענה העוצמת את עיניה מלראות את הכפפה.
בברכת התורה,
הרב יעקב אריאל

6. דימום מרחם דו קרני
כ"ב באב תשס"ו
לכבוד הרב הגאון שליט"א,
רוב ברכה ושלום.
הנני פונה אל כבודו בשאלה שנתקלנו בה בבית ההוראה של המכון:
א. השאלה היא על אודות דימום מקרן רחם מנוונת – מצ"ב השאלה וחומר רקע מדעי בנושא.
ב. במקרה שצבע הדם שונה, ועל פי בדיקת אולטרא סאונד מתברר שהדימום מהקרן המנוונת, האם זה מקום להתיר?

ג. ומה הדין בהיריון כאשר נחשבת למסולקת דמים?
נודה מאוד לכבוד הרב על תשובתו.
בברכה,
הרב מנחם בורשטין

להלן השאלה:
נולדתי עם רחם דו קרני. בקרן הימנית התפתח העובר. הקרן השמאלית מנוונת. בכל היריון (כעת השלישי), סביב שבוע 30 להיריון מתחיל דימום שנמשך כמה שבועות. הרופאים משוכנעים שהקרן השמאלית מוציאה את הרירית מתוכה (הקרן הזו היא קטנה ומנוונת, וככל הנראה לא יתפתחו שם חיים לעולם).[4]
שאלתי היא: האם יש מקום להתיר את הדימום הנ"ל?

תשובת הגאון הרב יעקב אריאל
למכון פוע"ה,
שנה טובה וגמר טוב.
במענה לשאלותיכם:
באשר לרחם דו קרני שקרן אחת מנוונת, ודעת הרופאים שהיא מקור הדם, צריך לברר: האם ניוונה של הקרן נחשב לפצע? במקביל יש לברר האם לדימום אין סיבה הורמונלית הדומה לזו של וסת. אם יתבררו שני הדברים – שאין כאן גורם הורמונלי, והניוון של הקרן נחשב לפצע – אפשר לטהר הדימום...[5]
בברכת התורה,
הרב יעקב אריאל

7. השאלה – כלה ללא רחם
ה' באדר תשע"ב
לכבוד הגאון הרב שליט"א,
השלום והברכה.
ברצוננו לשאול את כבוד תורתו שאלה המזדמנת מפעם לפעם למכון פוע"ה, בדבר כלה אשר אין לה רחם, וממילא אין אצלה מציאות של דם נידות כלל, האם צריכה לחשוש לגזירות חז"ל בעניין דם חימוד ודם בתולין, או שמא מכיוון שסיבת הגזירות הינה שמא ראתה דם, ואצלה אין כלל אפשרות כזו של ראייה, איננה צריכה לחשוש לגזירות הללו?
בברכת התורה,
הרב גבריאל גולדמן, הרב אריה כץ,
רבנים משיבים במכון פוע"ה

4. הערת ד"ר שלומי כהן-אילון: הדימום נובע מתגובת הרירית בקרן המנוונת לרמות הפרוגסטרון הגבוהות המופרשות בהיריון.
5. כאן נכתבה תשובה לשאלה אחרת שהתפרסמה בקובץ שו"ת פוע"ה – פוריות, יוחסין וגנטיקה.

תשובת הגאון הרב יעקב אריאל

לכבוד מכון פוע"ה.

אישה שאין לה רחם, האם דם בתולים אוסרה?

נאמר במשנה נידה (סד ע"ב):

> תינוקת שלא הגיע זמנה לראות, ונישאת, בית שמאי אומרים: נותנין לה ארבע לילות, ובית הלל אומרים: עד שתחיה המכה. הגיע זמנה לראות ונישאת, בית שמאי אומרים: נותנין לה לילה הראשון, ובית הלל אומרים: עד מוצאי שבת, ארבע לילות. ראתה ועודה בבית אביה, בית שמאי אומרים: נותנין לה בעילת מצווה, ובית הלל אומרים: כל הלילה כולה.

ובגמרא (שם):

> אמר רב: בוגרת נותנין לה לילה הראשון, והני מילי – שלא ראתה, אבל ראתה – אין לה אלא בעילת מצווה, ותו לא.

ובמסקנה (שם סה ע"ב): 'רב ושמואל דאמרי תרווייהו: הלכתא, בועל בעילת מצווה ופורש'. מבואר שתינוקת שלא ראתה, אין לחוש לדם נידה, ובכל זאת גזרו, וכתב הרא"ש מסכת נידה (פרק י סימן א):

> ונראה לי דטעם לחומרא זו, לא בשביל שנחוש שמא יצא דם מן המקור עם דם בתולים, דלמה נחוש בתינוקת שלא הגיע זמנה לראות? ואפילו באישה גדולה למה נחוש? הא אמרינן לקמן (סימן ג), דאפילו אישה שהוחזקה להיות רואה מחמת תשמיש, אם יש לה מכה, תולה במכתה, ולא חיישינן שמא יצא דם המקור עם דם מכתה, ואין לך מכה גדולה מזו שנבעלה ויצא ממנה דם בתולים. אלא טעם חומרא זו, משום דבעילת מצווה לכל מסורה, ואין הכל בקיאין בחילוק שיש בין תינוקת שלא הגיע זמנה לראות ובין הגיע זמנה ובין בוגרת ובין ראתה ובין שלא ראתה. ועוד, משום דחתן יצרו תוקפו.

אין כאן שני נימוקים שונים, אלא שתי סיבות לנימוק אחד. הנימוק הוא שמא אם נתיר לו תינוקת שאינה רואה, הוא עלול לטעות ולהתיר גם תינוקת הרואה או שיטעה בין תינוקת לבוגרת. יש שתי סיבות לחשש זה:

א. בעילת מצווה לכול מסורה, ואין הכל בקיאין.

ב. משום דחתן יצרו תוקפו, ויש חשש שיתיר את האסור.

מבואר בדבריו שכל הגזירה היא רק בגלל הטעות שעלולה להיווצר **באותה אישה ובאותו חתן**. שאם נתיר לו קטנה שלא ראתה, הוא עלול להתיר גם בקטנה שראתה. אך מי שאין לה רחם ואין לה דם שאוסרה, אין מקום לגזור כלל. והדבר מוכח מהבדלי ההלכה בין קטנה לבוגרת ובין ראתה ולא ראתה. אם הגזירה הייתה שדם בתולים הוא כדם נידה, מאי שנא קטנה מבוגרת וראתה מלא ראתה? אלא על כורחך כל הגזירה היא רק מחמת חשש טעות **באותה אישה,** ולכן החשש בקטנה אינו כמו החשש בבוגרת, אך במקום שאין חשש, כלל לא גזרו. ואפילו לדעה שהרא"ש רמז לה ודחאה, שנחוש שמא יצא דם מן המקור עם דם בתולים, ואכן הגאונים כתבו סברה זו, ראה אנציקלופדיה תלמודית (ערך

דם בתולים) שהביאו כן בשם הגאונים,[6] שחששו חכמים שמא עם טורח דם בתולים אי אפשר לבוא דם בתולים בלא צחצוחי זיבה, וכן אמרו (ירושלמי ברכות פרק ב הלכה ו): 'אי אפשר שלא יצא דם נידה עם דם בתולים'. עוד כתבו באנציקלופדיה התלמודית (שם) שיש לחוש לבני אדם שיכולים לבעול בהטיה בלא הוצאת בתולים, ונמצא דם זה מהמקור,[7] ויש מהראשונים[8] כתבו הטעם שהחמירו בדם בתולים, שחוששים שמא מחמת חימוד תשמיש ראשון נפתח המקור ובאה טיפת דם, ולדם חימוד חוששים אף בלא הגיע זמנה לראות.

גם לכל הנימוקים האחרים, כשאין לה מקור כלל, אין מקום לגזור.

8. דם מכה בהפסק טהרה

בס"ד ה' בכסלו התשע"ו

למכובדנו היקר הגאון הרב שליט"א,

רוב ברכה ושלום!

פעמים רבות מגיעה שאלת מראה של הפסק טהרה או מוך שנראה ביותר כדם מכה, כגון שיש הפרשה נקייה וטהורה במרכז העד, ואילו בצד יש מראה (קטן בדרך כלל) שיש בו סימני פצע. תופעה זו שכיחה אחרי לידה, אך בשנים האחרונות אנו רואים זאת אצל נשים רבות (מסיבות שונות ומגוונות).

כידוע מקובל אצל רוב הפוסקים שבהפסק טהרה אין תולים במכה, וצריך לראות עד שכולו טהור בשביל להוציא מחזקת מעיין פתוח. אולם במקרים שבהם העין רואה שיש מראה טהור, ורק בצד ובנפרד נראה דם, האם אפשר לסמוך על המכה ולטהר את ההפסק?

אנו מודים לרב שפינה מזמנו להשיב לנו.

בברכה רבה,

הרב יוסף איתן, רב משיב במכון פוע"ה; הרב אוריאל ברגיל, מרכז השו"ת.

תשובת הגאון הרב יעקב אריאל

בס"ד חנוכה תשע"ו

למכון פוע"ה, הרבנים: יוסף איתן ואוריאל ברגיל,

אורה ושמחה.

במענה לשאלתכם בהפסק טהרה של אישה שיש לה מכה, אני נוהג להפנות אותה לבודקת שתבדוק אותה. יש לבודקת אפשרות לעקוף את המכה ולבדוק אם יוצא דם מן המקור.

בברכת התורה והטהרה.

יעקב אריאל

6. ראה שו"ת הגאונים שערי תשובה, סי' קסה; ושו"ת הגאונים הרכב, סי' סז.
7. ראה שו"ת הרשב"א, ח"ז סי' קסא, הובא גם בבית יוסף, יו"ד סי' קצג.
8. ראה אשכול, מהד' אוירבך, הל' נידה סעי' מז.

9. איבוד הכרה בשבעה נקיים

לכבוד הרב הגאון שליט"א,
רוב ברכה ושלום.
הנני פונה אל כבודו בשאלה אשר הופנתה אלינו ומצורפת בזאת, בעניין אישה אשר באמצע שבעה נקיים איבדה את הכרתה, האם נחשב להיסח הדעת.
בברכה רבה,
הרב מנחם בורשטין

לכבוד הרב מנחם בורשטין,
שלום לך ולכל הסובבים אותך.
כיוון שיצא שמך כמשיב בענייני רפואה והלכה וכמברר נושאים לעומק, הנני פונה דווקא אליך על מנת שאוכל לדעת מה מצבנו. אשתי עשתה לפני חמישה ימים הפסק טהרה, והכול היה ברוך ה' נקי ותקין. כתוצאה מאי איזון במערך המלחים בגוף, אשתי איבדה את ההכרה למשך יומיים, וברוך ה', אחרי כמה ניסיונות איזון בבית החולים שבה אליה הכרתה. ברצוני לציין שגם בזמן שלא הייתה בהכרה, אשתי הלכה עם לבנים לבנים, ולא נראה עליהם כל כתם. ברצוני לברר אם התקופה שהאישה הייתה מחוסרת הכרה נחשבת כהיסח הדעת משבעה נקיים, או שאנו יכולים להמשיך בבדיקות ולטבול בזמן. ברצוני לציין שחומרה מספק במקרה שלנו היא בעייתית, כיוון שהרופאים אינם יודעים כיצד יתפתח העניין, ומאוד חשוב לאשתי להיות טהורה בזמנים כאלו.
בתודה מראש
(-)

תשובת הגאון הרב יעקב אריאל

בס"ד ל"ג בעומר תשס"ו
לכבוד הרב מנחם בורשטין מכון פוע"ה,
שלום וברכה.
במענה לשאלתכם בדבר אישה שעברה ניתוח באמצע ז' נקיים, והייתה מחוסרת הכרה כיומיים. היא הייתה לבושה בגד לבן שנמצא נקי. האם היא יכולה להמשיך לספור ולטבול ביום השביעי?
האישה במצבה זקוקה מאוד לתמיכת בעלה, והטבילה חיונית לה.
תשובה:
המעיל צדקה שחידש הלכה זו שאם האישה התייאשה מלספור, חייבת לספור שוב מההתחלה, לא מוסכם על כל הפוסקים.
בעיקר קשה עליו מחירשת ושוטה שאחרות בודקות אותה, למרות שהיא עצמה חסרת דעת לבדוק בעצמה.

וצריך לחלק, לדעתו, בין אישה בת דעת שיכולה לספור ולא ספרה, לבין מחוסרת דעת, ואם כן, אישה זו הרי הייתה מחוסרת דעת באותם ימים.[9]
ועוד יש לצרף את היותה לבושה בגדים לבנים הדוקים לבשרה, שלדעת הראב"ד[10] ועוד המסתפקים בקינוח, יש להחשיב זאת לבדיקה. ואם כן, הרי ז' נקיים ספורים לפנינו.
ומכיוון שיש כאן שעת דחק, ניתן להתיר לה לטבול ביום השביעי למניינה.
בברכת התורה,
הרב יעקב אריאל
הרב הראשי לרמת גן

10. טבילה בשבת ללא חפיפה
כ"ג בסיוון תשס"ה
שלום רב.
פעמים מספר נשאלו רבני המכון לגבי האפשרות לטבול בליל שבת במקרים שהאישה לא הספיקה (מאונס) לחפוף ולהתכונן בערב שבת. מה ניתן להורות לה לעשות כדי שבכל אופן תוכל לטבול בליל שבת?
בתודה ובברכה רבה,
הרב מנחם בורשטין
ראש המכון

תשובת הגאון הרב יעקב אריאל
י' בתמוז תשס"ה
לכבוד הרב מנחם בורשטיין שליט"א, ראש מכון פוע"ה,
שלומו ישגא לעד.
במענה לשאלת כבוד תורתו האם יש דרך להתיר לאישה שנאנסה ולא חפפה בערב שבת לטבול בליל שבת.
לפי פסק ה'שלחן ערוך',[11] טבילה ללא חפיפה אינה מועילה. חפיפה כוללת רחצה במים חמים וסריקת שערות הראש במסרק. רחצה בחמין בשבת אמנם אסורה רק מדרבנן, אולם למעשה כרוכים בה חששות לאיסורי דאורייתא, כגון פתיחת ברז מים ממיכל מים חמים שהורתחו על ידי אש (גוף חימום חשמלי נחשב לאש). מיכל המחומם על ידי דוד שמש אמנם לא אסור מהתורה (אם כי יש אומרים שבימינו הדרך לחמם כך מים, וייתכן שהאיסור יהיה מהתורה), אולם גם לסוברים שהאיסור מדרבנן, ויש המתירים אפילו שימוש לכתחילה בדוד שמש, כי המים מתחממים בחמה עצמה ולא בתולדות חמה,

9. כוונת הדברים היא שיש לומר שאפילו לדעת המעיל צדקה, דווקא כשהיה היסח הדעת מכוון משבעה נקיים, האישה צריכה לספור מחדש, אך אם הייתה ללא דעת בחלק מהימים, אין זה פוסל את שבעת הנקיים.
10. ראה בעלי הנפש, שער הספירה והבדיקות, סי' ג.
11. שו"ע, יו"ד סי' קצט סעי' ח.

וכניסת המים הקרים למערכת היא בידקא דמיא בכוח שני, הרי קיימת גזירת מרחצאות מדרבנן על כל רחצה של מים חמים בשבת.

אמנם רחצה בחמי טבריה הותרה בשבת כמבואר ב'שלחן ערוך'[12] ואם כן, הוא הדין לגבי דוד שמש, כי חמי טבריה הם חמי חמה ולא חמי אור, כמבואר בשבת (לט ע"א), מיהו היתר זה מוגבל שם רק למי מעיין הנמצאים בקרקע, אך לא במים הנמצאים בכלי. ומסתבר שאמבטיה, למרות שהיא קבועה בקרקע, אינה קרקע ממש, אלא דינה כדין כלי. כי הסברה לחלק בין קרקע לכלי היא משום שבקרקע ניכר ההבדל בין חמי טבריה למים חמים רגילים, אך באמבטיה לא ניכר ההבדל בין חמי אור לחמי חמה.

ולעניות דעתי, גם המקלים את השימוש בדוד שמש לא יתירו רחצה במים חמים שהוחמו בדוד זה, מאותה סיבה שלא ניכר הבדל בין מים שהוחמו על ידי שמש, למים שהוחמו על ידי חשמל. הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך, שהחמיר במהדורא בתרא של 'שמירת שבת כהלכתה'[13] בדוד שמש,[14] הסביר זאת[15] בכך שמכיוון שכל דוד שמש ניתן לחימום גם על ידי חשמל, ובימות החורף עושים זאת לעיתים קרובות, לכן יש לאסור את השימוש במים אלו. אך גם מי שחולק עליו וסובר שאין בכוחנו לגזור גזירות חדשות, יודה בגזירת מרחצאות שהיא גזירה קדומה, ורק בחמי טבריה הנמצאים בקרקע התירו משום שהם ניכרים. אך רחצה באמבטיה שלנו אסורה לכולי עלמא, כי אותה גזירה שמא הבלנים יבואו לחמם מים בשבת קיימת כאן בכל תוקפה. כי החשש שמא ידליקו את הבוילר הוא חשש קרוב מאוד, וגזירת מרחצאות במקומה עומדת.

חפיפה במים קרים לא מועילה. אדרבה, היא עלולה לסבך את השערות. מיהו חפיפה בפושרים, אף על פי שאינה מועילה, אך מסתבר שחשש הסתבכות אין בה.

וב'פתחי תשובה'[16] הביא בשם 'גבעת שאול'[17] שאישה שאינה צריכה להסתרק, רשאית לטבול בשבת. ועיינתי בגוף התשובה בגבעת שאול' (שם). ולעניין חפיפת הגוף סמך על ה'בית חדש',[18] שבדיעבד חפיפה אינה מעכבת (אם היא בדקה את עצמה היטב שהיא נקייה מכל חציצה שהיא).[19] אלא שפסק זה מנוגד לשולחן ערוך, וגם האחרונים חלקו עליו.[20] ואפילו לדעתו המדובר באישה הסובלת ממחלה בשערות ראשה ואינה צריכה להסתרק. אך אישה רגילה החייבת להסתרק, גם הוא לא התיר. והרי סריקה אסורה בשבת מהתורה מדין גוזז, והיא גם מעכבת מהתורה את הטבילה. ולכן רק אם יימצא מקרה חריג, כגון של אישה שאין לה שיער בראשה, והשעה תהיה שעת דחק גדולה,

12. שו"ע, או"ח סי' שכו סעי' א.
13. שש"כ, פרק א סעיף נא.
14. ובכך חזר בו ממה שכתב במהדורה הראשונה של השמירת שבת כהלכתה להיתר.
15. שש"כ, שם הערה קמה.
16. פתחי תשובה, יו"ד סי' קצט ס"ק ה.
17. גבעת שאול, יו"ד סי' סד.
18. ב"ח, יו"ד סי' קצט אות טז, הובא בשפתי כהן, יו"ד שם ס"ק יז.
19. עי' שפתי כהן שם.
20. עי' דרכי תשובה, יו"ד שם ס"ק ל.

והמדובר באונס גמור, יש מקום להסתמך על ה'גבעת שאול' ולהתיר טבילה אחרי חפיפה בפושרים מדוד שמש. ולעניות דעתי, זו צריכה להיות הוראת שעה בעל פה, כדי שלא יבואו אחרים ויתירו גם במקרים אחרים. אך במקרה אחר אין עצה ואין תבונה נגד ה'.
בברכת התורה והארץ,
הרב יעקב אריאל

11. ניקוי אוזניים לקראת הטבילה
ירושלים, ר"ח תמוז תשס"ג
לכבוד הגאון הרב שליט"א,
רוב ברכה ושלום.
נתקלנו לאחרונה בשאלות רבות על החיוב לנקות אוזניים לקראת הטבילה. לפי הוראות הרופאים, אין לנקות היום אוזניים ב'מקלות אוזניים'. פנינו גם לשאול זאת מרופא ירא שמיים, ומצורפת תשובתו.
בעקבות כך נשאל את כבוד הרב:
א. האם אישה פטורה מניקוי האוזניים (במקלות ניקוי בתוך האוזן) לקראת הטבילה?
ב. אישה שהקפידה עד כה לנקות, כמה זמן צריך לעבור שהיא לא מנקה את האוזניים, כדי שייקרא שכך מנהגה, ותהיה פטורה?
ג. אישה שמנקה בדרך כלל וטבלה ושכחה לנקות, האם בגלל ההוראה הרפואית ניתן להקל לה לא לחזור ולטבול?
נשמח לשמוע תשובתו בהקדם,
הרב מנחם בורשטין
ראש המכון

תשובת הגאון הרב יעקב אריאל
מוצאי שבת קודש פרשת פנחס תשס"ג
לכבוד הרב מנחם בורשטין שליט"א, ראש מכון פוע"ה,
שלום וברכה וכל טוב.
אם הרופאים ממליצים שלא לנקות את האוזניים, הרי מה שנמצא בעומק האוזן הוא מיעוט שאינו מקפיד. אדרבה, הוא מקפיד **שיישאר** שם. ומכיוון שזו הוראה רפואית לכלל הנשים, על כל הנשים לא להקפיד על ניקוי עומק האוזן.
ובלאו הכי מקום שאינו גלוי, יש לו דין בית הסתרים שחציצתו אינה מהתורה לכמה ראשונים.
צריך רק לפרסם את הדבר בין הנשים, כדי שהדבר ייהפך למנהג קבוע של הנשים לא להקפיד על עומק האוזן, אך גם כרגע מכיוון שכך ראוי לנהוג, אין כאן חשש חציצה.
בברכת התורה,
יעקב אריאל